

Marian Pisarzak

Maryja w błogosławieństwach Kościoła

Salvatoris Mater 4/4, 115-130

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ozreczenie doktrynalne Soboru Watykańskiego II o *Błogosławionej Maryi Dziewicy, Bożej Rodzicielce, w misterium Chrystusa i Kościoła*¹ znalazło swój wyraz w odnowionej liturgii. Świadczy o tym posoborowy mszał Pawła VI, modlitewnik zwany *Liturgią godzin* oraz *Zbiór mszy o Najświętszej Maryi Pannie*. Wątki i akcenty maryjne znajdują się także w obrzędach sakramentów i sakramentaliów.

Nasuwa się pytanie, jaka jest maryjność księgi błogosławieństw. Ścisłej mówiąc, chodzi o wymiar maryjny nie tyle księgi obrzędowej, co raczej praktyki błogosławieństwa kościelnego. Czy w eucharystii benedykcji Kościół jawi się na sposób Maryi, sławiącej Boga w kantyku *Magnificat*? W jaki sposób Maryja została ukazana w obrzędach błogosławieństw kościelnych? Jaki jest Jej obraz, jaka funkcja? Które tajemnice maryjne zostały wydobyte i są wspominane w kontekście posługi benedykcyjnej?

Tego rodzaju pytania będą nam towarzyszyć w trakcie wnikliwej analizy treści księgi obrzędowej, zawierającej błogosławieństwa osób i rzeczy.

Marian Piszczak MIC

1. Nowa księga

Posoborowa księga liturgiczna *De Benedictionibus* została opublikowana w 1984 roku jako wydanie wzorcowe². Prace nad nią były prowadzone od 1970 roku³. Jednym z ważniejszych zadań specjalnej ekipy, opracowującej tę księgę, było uwzględnienie biblijnego sposobu myślenia o błogosławieństwach⁴. Ich dominantą jest *benedictio Dei*, a nie *sanctificatio rei*, niegdyś ciężąca w kierunku czynności o skutkach właściwych egzorcyzmowi lub magii⁵.

Maryja w błogosławieństwach Kościoła

SALVATORIS MATER
4(2002) nr 4, 115-130

¹ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, rozdz. VIII, 52-69, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, 155-163.

² *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum, De Benedictionibus*, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1984, 1985 (reimpressio).

³ J. STEFAŃSKI, *Redakcja księgi „De Benedictionibus” z roku 1984*, „Roczniki Teologiczne” 45(1998) z. 8, 167-192.

⁴ Zob. np. B. NEUNHEUSER, *Evoluzione di mentalità nella prassi delle benedizioni in Occidente*, „Rivista Liturgica” 73(1986) 188-213; M. PISARZAK, *Zmiana pojęć w liturgii błogosławieństw*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 32(1979) 205-222.

⁵ Por. A. FRANZ, *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter*, t. 1, Graz 1909 (przedruk: 1960), 24-42; J. BAUMGARTNER, *Ein geschichtlicher Durchblick*

Polskie wydanie omawianej księgi ukazało się w 1994 roku, w dwóch woluminach; w drugim tomie zostały dołączone *Obrzędy błogosławieństw używane w diecezjach polskich*; zasadnicza więc treść polskiego benedykcjonatu nie odbiega od wzorca rzymskiego⁶. Wiele z tych błogosławieństw zostało omówionych w specjalnym zeszycie (nr 8) „Roczników Teologicznych” KUL-u (za rok 1998); w tych omówieniach brakuje wątku maryjno-mariologicznego.

Ze względu na responsoryjny charakter kultu chrześcijańskiego, motyw błogosławienia Boga i dziękczynienia Mu za Jego dzieła dominuje szczególnie w celebracji Mszy świętej, w modlitewnej służbie Bożej i w obrzędach błogosławieństw⁷. Eucharystia jest wielką anamnetyczną i sakramentalną benedykcją czynioną Bogu za misterium paschalne Chrystusa; jest ona *ofiara dziękczynienia składaną Ojcu*, [jest] *uwielbieniem [...] za wszystko, czego On dokonał przez stworzenie, odkupienie i uświęcenie*⁸. Również *brewiarz jest tak ułożony, aby wszystkie pory dnia i nocy uświęcić przez uwielbienie Boga*⁹; to *canticum laudis* jest realizowane rytmicznie, dzień po dniu, nieustannie. Z kolei księga błogosławieństw świadczy o tym, jak Kościół *w różnych okolicznościach*¹⁰, *zawsze za wszystko*¹¹, w każdej sytuacji egzystencjalnej, *związanej z ludzką działalnością, z życiem liturgicznym i z osobistą pobożnością*, wyraża uwielbienie Boga za Jego dary, błaga o Jego dobrodziejstwa (prosi o łaski, o duchowy wzrost wiernych) i spełnia posługę prośby o udaremnienie w świecie władzy złego ducha¹².

durch die Segnungen, w: *Gläubiger Umgang mit der Welt. Die Segnungen der Kirche*, red. TENZE, Freiburg-Wien-Zürich 1976, 53, 75-84.

⁶ *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, cz. 1-2, Katowice 1994. Ilość błogosławieństw jest zasadniczo określona liczbą rozdziałów rytuału. Cała edycja zawiera 82 rozdziały; 41 pierwszych rozdziałów pochodzi z wzorca rzymskiego. Dalej będzie stosowany skrót: OB, z dodaniem numeru lub sam numer interesującego nas punktu; cały materiał księgi liczy 1698 punktów.

⁷ Mamy tu na uwadze nurt kultyczny i adoracyjny liturgii, rozumianej jako benedykcyjna odpowiedź człowieka i Kościoła na uprzedzające go „błogosławieństwo” Boże, ujawnione w dziele stworzenia i odkupienia (wymiar soteriologiczny). „Błogosławieństwem” jest przede wszystkim działanie Boga w świecie, Jego słowa i czyny. Dlatego sam Bóg jest źródłem i inspiracją błogosławieństw ludzkich i benedykcji obecnych w liturgii Kościoła. Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 2 wyd. poprawione, Poznań 2002, 1079 (dalej: KKK). Por. S. CZERWIK, *Pojęcie liturgii według dokumentów reformy soborowej i nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego*, w: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, red. J.J. KOPEĆ, H. SOBECZKO, R. PIERSKAŁA, Opole 1995, 19.

⁸ KKK 1360.

⁹ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, 84.

¹⁰ Zob. OB, tytuł części piątej; por. OB: *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, 13.

¹¹ Ef 5, 20: *Dziękujcie zawsze za wszystko Bogu Ojcu w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa*. Por. 1 Kor 10, 31.

¹² OB: *Wprowadzenie teologiczne...*, 11-12. Zob. S. CZERWIK, *Teologia odnowionych błogosławieństw*, „Roczniki Teologiczne” 45(1998) z. 8, 193-202.

2. Dwa nurty w błogosławieństwie

Wróćmy teraz do pytania postawionego na początku: jak jest obecna Najświętsza Maryja Panna w tekstach księgi błogosławieństw? Nie pytamy o fakt obecności, ponieważ ten jest oczywisty: Maryja jest często wspominana w formułach benedykcji, nie tylko w tych bezpośrednio związanych z kultem maryjnym¹³. Częstość pojawiające się w tekstach odniesienie do Maryi potwierdza to, że Kościół dostrzega w Niej zarówno znak skuteczności błogosławieństwa Bożego¹⁴, jak i przykład (wzór) postawy laudatywnej w relacji do Boga. W kościelnej modlitwie kultycznej powinny być obecne dwa wątki: pierwszy, proklamujący Boga błogosławiącego, Boga, który obdarowuje błogosławieństwem, i drugi, oddolny, błogosławiący Boga. Symbolem pierwszego nurtu jest *Benedictus* Zachariasza i wypowiedź św. Elżbiety; symbolem drugiego, maryjny hymn *Magnificat*. Wprawdzie te kantyki towarzyszą przede wszystkim modlitwie *Liturgii godzin*, lecz są obecne także w celebracjach błogosławieństw¹⁵. Wygląda to tak, że w obrzędowości błogosławieństw Kościół chce być zaangażowany jak Maryja (obdarowana i błogosławiąca), jak inne postacie biblijne i jak święci wspomniani w celebracjach. Jest to wniosek wymowny teologicznie i pastoralnie, ponieważ sprawowanie błogosławieństw powinno mieć charakter kościelny i liturgiczny, nie zaś prywatny lub ograniczony do minimum słów i gestów¹⁶.

3. Przegląd błogosławieństw zawierających motyw maryjny

Szczegółowy przegląd tekstów błogosławieństw, według kolejności części i rozdziałów OB, ukaze kiedy, z jaką motywacją, pod jakim tytułem jest w nich wspomniana Najświętsza Maryja Panna.

¹³ C. MAGGIONI, *La Vergine Maria nel „Benedizionale”*, „Theotokos” 5(1997) 285-294; por. H.J. LIMBURG, *Die Heiligen in den Segensfeiern der Kirche*, w: A. HEINZ, H. RENNINGS, *Heute segnen. Werkbuch zum Benediktionale*, Freiburg-Basel-Wien 1987, 140-146.

¹⁴ Według słów św. Elżbiety i Maryja jest *po-błogosławiona* i *po-błogosławiony* jest owoc Jej łona (zob. Łk 1, 43 i cały opis spotkania: Łk 1, 39-45). Modlitewny okrzyk św. Elżbiety, antycypujący *Benedictus* Zachariasza (zob. Łk 1, 68-79), ma przede wszystkim charakter wyznania i proklamacji błogosławieństwa Bożego, wtórnie zaś znamię wysławiania Boga. Tę charakterystykę trzeba odnieść także do zachowań starca Symeona i prorokini Anny, będących reakcją na zbawcze działanie Boga z udziałem Matki Dziecięcia (zob. Łk 2, 25-40).

¹⁵ W wydaniu rzymskim zob. np. nr 1009, 1193, 1238 i 36 apendyksu; w wydaniu polskim nr 243, 1193, 1414 oraz jak refren powtarzające się w *Prośbach* zwroty kultyczne: *Błogosławiony jesteś, Boże; Błogosławiony Bóg...*

¹⁶ S. CZERWIK, *Teologia...*, 196-199.

Część pierwsza: Błogosławieństwa dotyczące osób

Błogosławieństwo rodziny. *Prośby* obrzędu mówią o *świętej Rodzinie jako godnym podziwu wzorze modlitwy, miłości i spełniania woli Ojca*, o postawie Jezusa wobec *Maryi i Józefa* (nr 55, 64).

Doroczne błogosławieństwo rodzin [kolęda]. Maryja w dwóch wspólnotach: we wspólnocie *życia rodzinnego* [w Nazarecie] i w zgromadzeniu Kościoła, w *Wieczerniku*. Jedną z intencji dotyczy tego, *aby ten domowy Kościół uczył się od Najświętszej Dziewicy zachowywać w sercu Twoje* [Jezusa] *słowa, trwać na modlitwie i otwierać się dla innych* (nr 82).

Błogosławieństwo małżonków. Jest tu ogólna zachęta, aby małżonkowie *przyzywali wstawieństwa Maryi Dziewicy* (nr 111, 128, 134b) oraz *naśladowali przykład świętej Rodziny* (nr 101).

Błogosławieństwo dzieci. Jedną z lektur jest tekst Łk 2, 46-52: *Maryja i Józef odnajdują Jezusa w świątyni. Potem poszedł z nimi... A Matka Jego chowała wiernie wszystkie te wspomnienia w swym sercu* (nr 145). W modlitwie wiernych i w modlitwie błogosławieństwa ma miejsce akt wiary w narodzenie Syna Bożego z *Maryi Dziewicy* (nr 148, 150).

Błogosławieństwo synów lub córek. Maryja i Józef występują tu w roli opiekunów Syna Bożego; tekst prośb mówi o *troskliwej opiece nad dzieciństwem i młodością Jezusa* (nr 189).

Błogosławieństwo kobiety przed urodzeniem dziecka. Formuła powitania ma charakter wyznania: *Chrystus, Syn Boży, [...] stał się człowiekiem w łonie Maryi Dziewicy* (nr 220, por. 221). Pierwsze słowo Boże wzięte z Łk 1, 39-45 przywołuje postać św. Elżbiety i jej okrzyk, stanowiący orzeczenie o Maryi, że jest *błogosławiona* (nr 223, zob. przypis 14 w tym artykule). Druga lektura biblijna (Łk 1, 26-38), to scena zwiastowania Maryi (nr 224). W trzecim czytaniu (Łk 2, 1-14) mamy tajemnicę Narodzenia Pańskiego w Betlejem (nr 224). Części eucharystyczne tego obrzędu mówią kilkakrotnie o Maryi jako *Bożej Rodzicielce*; ukazują Jej macierzyństwo fizyczne względem Jezusa (w łonie dziewiczym) i macierzyństwo duchowe, wobec Kościoła, ujawnione w tajemnicy krzyża (nr 227-229, 231). W tym obrzędzie została wprowadzona antyfona *Pod Twoją obronę* (nr 229); dominuje w niej pośrednictwo Maryi u Jej Syna *w potrzebach naszych*. W miejsce antyfony można wykonać inne pieśni lub modlitwy, na przykład: *Matko Odkupiciela; Witaj, Królowo; Zdrowaś, Maryjo* (nr 229).

Błogosławieństwo kobiety po urodzeniu dziecka. Tu została powtórzona formuła powitalna, obecna w poprzednim obrzędzie (nr

239-240). Następuje po niej zaproszenie kobiety do *wielbienia Pana razem z Najświętszą Maryją Panną* za otrzymany dar (nr 241). Ten akt kultu ma ona spełnić w duchu Zachariaszowego *Benedictus* (nr 243, zob. przypis 14).

Błogosławieństwo starców. Postaciami głównymi w tym obrzędzie są Symeon i Anna (nr 264, 266), lecz kontekst wydarzeń każe dostrzec także osobę Maryi, a nawet *Rodziców Dzieciątka*. Sens i styl błogosławienia (sławienia) Boga przez Symeona i Annę (zob. Łk 2, 28 i 38 jako fragment czytania, zob. nr 266) leży na linii kulturowych zachowań Maryi, Elżbiety i Zachariasza (zob. przypis 14).

Błogosławieństwo chorych. Prośba do Jezusa o pomoc chorym jest złączona z tajemnicą Maryi, *która stojąc obok krzyża, jednoczyła się z Jego cierpieniem* (nr 303).

Błogosławieństwo uczestników katechizacji. Uczestnicy liturgii proszą Chrystusa: *abyśmy na wzór Maryi pilnie rozważali i zachowywali w sercu Twoje słowo* (nr 383). W innych formułach intencji znajduje się objaśnienie, że chodzi o żywe, proklamowane słowo Boże. Pierwszym zadaniem uczestników katechizacji jest *sluchać*, wtórnym – *medytować*, trzecim – *wypełniać*, czwartym – *zwiastować*. Cały zestaw *prośb* przywołuje w tle postać *Dziewicy słuchającej*¹⁷.

Błogosławieństwo stowarzyszeń [charytatywnych]. Tekst wyraża ufność w *pomoc potrzebującym* ze strony ogółu ludzi i apostołów miłosierdzia, lecz wskazuje jeszcze inne źródło wsparcia: *Panie Jezu, Ty zechciałeś, aby Twoja Matka Maryja była także naszą Matką, spraw, abyśmy uciekając się pod Jej obronę, zawsze doświadczali Jej pomocy z nieba* (nr 399). Brakuje jednak propozycji odmówienia modlitwy *Pod Twoją obronę*.

Błogosławieństwo pielgrzymów. Przez możliwość uwzględnienia w liturgii słowa czytania z Łk 2, 41-51, gdzie jest mowa o Rodzicach Jezusa chodzących corocznie do Jerozolimy, pośrednio Maryja jest ukazana jako nauczycielka modlitwy i pobożności (nr 413)¹⁸. Bezpośrednio zaś wskazano na Nią w prośbach, które widzą w Niej *wzór do naśladowania Chrystusa* oraz *postępowania drogą nowego życia* (nr 416).

¹⁷ Zob. PAWEŁ VI, Adhortacja *Marialis cultus*, 17 (dalej: MC): *Naprzód Maryja jest „Dziewicą słuchającą”, która z wiarą przyjęła słowo Boże. Powiadamy: z wiarą, która była dla Niej warunkiem i drogą do Bożego macierzyństwa.* Ten fragment przynależy do szerszego tematu: Maryja jako wzór Kościoła. Zob. „*Błogosławić mnie będą*”. Adhortacja Pawła VI „*Marialis cultus*”. *Tekst-komentarze-dyskusja*, red. S.C. NAPIÓRKOWSKI, Lublin 1990, 27

¹⁸ Zob. MC 18 i 21, gdzie jednak nie ma powołania się na Łk 2, 41nn.

Część druga: Błogosławieństwa dotyczące budynków i wielorakiej działalności chrześcijan

Błogosławieństwo nowego domu. We wprowadzeniu do obrzędu szafarz odwołuje się do faktu, że sam Jezus Chrystus potrzebował domu, gdy *narodził się z Maryi Dziewicy i zamieszkał wśród nas* (nr 481). I życzy obecnym: *niech Chrystus będzie tu pośród was*. Brak akcentu na obecność Maryi. W modlitwie wiernych ma miejsce jeszcze raz sprawa *zamieszkania z nami w tym domu* Chrystusa, który *razem z Maryją i Józefem uświęcił życie rodzinne* (nr 486).

Błogosławieństwo nowego domu zakonnego. Modlitwie wsta-wienniczej tego obrzędu towarzyszy spojrzenie na dom zakonny jakoby na dom rodzinny w Nazarecie, w którym Jezus *mieszkał razem z Maryją i Józefem*. To uzasadnia refren błagalny: *Pozostań z nami, Panie, ponieważ obiecałeś, że będziesz obecny wśród tych, którzy gromadzą się w Twoje imię* (nr 531). Jest więc prośba o obecność Pana (nr 531) i o działanie Ducha Świętego (nr 535) *w domu zakonnej rodziny* (nr 533), nie ma mowy o zamieszkaniu Maryi.

Błogosławieństwo urzędu lub zakładu pracy. W tym nabożeństwie poświęcenia miejsca pracy zamieszczony został fragment Ewangelii, który mówi o Jezusie *ciesli, synu Maryi* (zob. Mt 6, 1-3; nr 607). W ten sposób obrzęd afirmuje doczesne zaangażowanie obojga świętych osób i utwierdza chrześcijan w dziele kształtowania oblicza tego świata przez skutki „pracy rąk ludzkich”. Pośrednio Maryja zostaje przybliżona do realiów życia ludzkiego, do świata pracy *w trudzie i zmęczeniu, we dnie i w nocy*. Ten wymiar egzystencji Matki Zbawiciela ma szansę przypomnieć wybranie czytania z 2 Tes 3, 6-13 (zob. nr 608).

Błogosławieństwo rzeczy dla podróżujących. W centrum uwagi jest właściwie samo podróżowanie, prawda o nas, że *viatores sumus*, i niejednokrotnie *pośród nawałnic tego świata*, często w niebezpieczeństwach dla życia (nr 666). Charakterystyczne jest przeto skierowanie prośby do Jezusa: *oddajesz nas jako dzieci w opiekę swojej Matce, za Jej wstawieniem prowadź nas bezpiecznymi drogami* (tamże). W tym rycie aktualne są trzy tematy: 1) wszyscy dziś często podróżujemy (i pielgrzymujemy), 2) nie jesteśmy osamotnieni i opuszczeni na drogach życia, 3) źródłem macierzyńskiej opieki Maryi nad nami jest nie tylko nasza decyzja, lecz także i przede wszystkim oddanie (powierzenie) nas jako dzieci w opiekę swojej Matce przez Jezusa w godzinie Jego testamentu: *Oto Matka twoja* (J 19, 27).

Błogosławieństwo przy stole. Przed posiłkiem i po posiłku. Tylko w pierwszej sytuacji i tylko jeden raz, ze względu na Okres

Narodzenia Pańskiego, ma być wspomniana Maryja w tajemnicy dziewiczego macierzyństwa. Takiemu wspomnieniu towarzyszy prośba o wiarę, w której świetle mamy rozpoznawać obecność Narodzonego, Jej Syna w naszych braciach (zob. nr 800).

Część trzecia: Błogosławieństwa sprzętów liturgicznych i przedmiotów kultu publicznego

Błogosławieństwo chrzcielnicy. Chrzcielnica jest postrzegana jako źródło, z którego płynie życie i zbawienie Kościoła. Tym jest uzasadniona modlitwa do Boga, *aby zesłał na tę wodę płodną moc Ducha Świętego. Jak On osłonił Maryję Dziewicę, aby zrodziła Pierworodnego Syna, tak niech zapłodni łono Kościoła Oblubienicy, aby jako matka zrodził dla Ciebie, Ojcze, wiele dzieci i mieszkańców nieba* (nr 853, 869). Oto wymowne złączenie w krótkiej formule prawd głęboko misteryjnych: Maryja jako Dziewica-Matka i Kościół jako Dziewica-Matka. Obydwie tajemnice są realne dzięki życiodajnej mocy Ducha Świętego. Misterium płodności Kościoła jest wyjaśnione przez misterium Bożej Rodzicielki, Oblubienicy Ducha Świętego. Maryja jest ukazana w relacji do Ducha Świętego, a nie w funkcji zastępującej Jego działanie. Jezus Maryi jest *błogosławionym owocem Jej łona* (zob. Łk 1, 42) i aktywności Ducha Świętego (zob. Łk 1, 35). Podobnie „owocuje” Matka-Kościół, rodząc nowe dzieci. A zatem temat maryjny naświetla rzeczywistość eklezjalną w kontekście pneumatologicznym, czyli respektując podstawowe misterium poczęcia, rodzenia i macierzyństwa „z Boga” (zob. J 1, 13).

Błogosławieństwo krzyża. Tajemnica zbawczej Męki Pańskiej, przywołana przez błogosławieństwo krzyża, sugeruje w sposób oczywisty wspomnienie Matki Zbawiciela stojącej *obok krzyża Jezusowego*. O tym wydarzeniu mówi w obrzędzie (nr 974) czytanie z Ewangelii św. Jana (19, 25-27).

Błogosławieństwo obrazu Jezusa Chrystusa. Formuła błogosławieństwa przypomina soteriologiczny wymiar tajemnicy Wcielenia. *Posłane na świat Słowo [...], przyjąwszy ciało z Niepokalanej Dziewicy, stało się naszym Zbawicielem i pierworodnym bratem...* (nr 999). Pośrednio została wyrażona akceptacja czci obrazów świętych; uzasadnienie leży na linii wspomnianej tajemnicy: zawsze obraz odsyła do osoby, którą przedstawia (zob. nr 985 i 1020).

Błogosławieństwo obrazu Najświętszej Maryi Panny. W tym obrzędzie została zawarta bogata treść teologiczna i mariologiczna. Dlatego C. Maggioni potraktował go osobno, wyodrębnił w swym

opracowaniu, łącząc z obrzędem procesji maryjnej, którego brak w polskiej edycji księgi błogosławieństw¹⁹.

Omawiany obrzęd ma mocne oparcie w tekstach biblijnych. Widać Maryję w różnych sytuacjach i momentach (nr 1007n). Oto zestaw proponowanych czytań: Łk 1, 42-50: *Błogosławić mnie będą wszystkie pokolenia*; Ap 11, 19a; 12, 1-6a. 10ab: *Wielki znak ukazał się na niebie*; Łk 1, 26-38: *Oto poczniesz i porodzisz Syna*; J 19, 25-27: *Oto Syn Twój. Oto Matka twoja*.

Po pozdrowieniu, w które jest wpisane wspomnienie narodzenia Jezusa z Maryi Panny (nr 1005), celebrans objaśnia ogólny sens obrazu. Mówi w ten sposób: *Wizerunek ten, wykonany pod wezwaniem N..., [przypomina, i] będzie nam przypominał, jak nierozdzielny związek istnieje między Najświętszą Maryją Panną a Chrystusem i Jego Kościołem. Najświętsza Panna, Matka widzialnego Chrystusa, który jest obrazem niewidzialnego Boga, jest także obrazem, figurą i przykładem Kościoła* (nr 1006). Taka kondensacja treści zostaje dalej szczegółowo i kolejno omówiona: *Maryja jest obrazem, w którym Kościół z radością ogląda to, czym sam pragnie być*; *Maryja jest znakiem, jest figurą, w której znajduje drogę wiodącą do doskonałego zjednoczenia z Chrystusem*; *Maryja jest również wzorem, czyli przykładem, na którym opiera się Kościół [...] w wykonywaniu swoich apostołskich zadań* (tamże). Można by i tak powiedzieć: *Maryja jest dla nas eschatycznym „znakiem na niebie”, przewodniczką w doczesnej pielgrzymce wiary oraz inspiracją i motywem pociągającym do zaangażowania w dzieło ewangelizacji innych i własnego życia*. Dlatego słowo „przykład” (w sensie: przykład do naśladowania) może być tu mniej trafne. W jego miejsce śmiało można zastosować określenie Maryi mianem „Gwiazdy ewangelizacji”. W tej funkcji Maryja „pełna łaski”, „niepokalana”, inspiruje nas i pociąga, choć wiemy, że Jej nie dorównamy²⁰.

W strukturze modlitwy wspólnej, skierowanej do Zbawiciela, góruje refren prośby: *Niech Twoja Matka wstawia się za nami* (nr 1011). Czyżby Jezus nie mógł bezpośrednio przyjąć i wysłuchać naszych intencji i oczekiwań? A jednak chodzi tu o orędownictwo Maryi partycypujące w zbawczym pośrednictwie Chrystusa. Tym zdaniem wyrażamy prawdę (naukę) soteriologiczną i zarazem antropologiczną (psychologiczną). A więc powtarzając wspomniany refren modlitewny, cały czas zwracamy się do Chrystusa (*Zanośmy do Chrystusa pokorne błagania*).

¹⁹ C. MAGGIONI, *La Vergine Maria...*, 294-300.

²⁰ Zob. M. PISARZAK, *Niepokalana wzorem nowego człowieka. Perspektywa liturgiczna*, „Salvatoris Mater” 3(2001) nr 1, 76-94.

W tych błaganiach znajduje się wyznanie: że Maryja została zachowana od wszelkiej zmyzy grzechu (jest Niepokalanie Poczęta), że stała się mieszkaniem i przybytkiem Ducha Świętego, że była włączona w misterium zbawienia, gdy stała obok krzyża, że z ciałem i duszą została wzięta do nieba, i wreszcie to, że jako Królowa stoi po prawicy Syna, Pana chwały, Kyriosa. Oczywiście, równoległe z „credo” maryjnym, biegną prośby o łaski duchowe dla uczestników nabożeństwa (zob. intencje pod nr.1011 i 1013). Spiętrzają się one w antyfonie *Pod Twoją obronę* (nr 1015).

Jeśli teksty próśb nasuwają myśl o swoistym „credo” maryjnym, o znaczeniu dogmatycznym, to modlitwa błogosławieństwa (nr 1013) przypomina prefację mszalną z elementami historii zbawienia, sięgającej momentu *przed stworzeniem świata*. Już wtedy Bóg przedziwnym zrządzeniem swojej łaskawości złączył z Chrystusem, Synem swoim, Najświętszą Maryję Pannę, aby była Jego Matką i Towarzyszką, obrazem i wzorem Kościoła, Matką i Orędowniczką nas wszystkich (zob. początek formuły). *Ona jest nową Niewiastą, która naprawiła to, co zniszczyła pierwsza – Ewa. Jako czigodna córka Syjonu złączyła swoje modlitwy z głosami praocjów i sercem przyjęła Mesjasza, którego Izrael oczekiwał. Jest Ona ubogą i pokorną służebnicą, z której narodziło się Słońce sprawiedliwości, Twój Syn [Boże], a nasz Pan, Jezus Chrystus. [Dlatego] Ojczy Świąty, pokornie Cię błagamy...* (zob. środek tekstu).

Uroczysty i podniosły charakter słów błogosławieństwa wzmacnia gest okadzenia obrazu (nr 1015).

Widzimy wyjątkowość omówionego obrzędu; treść jego modlitw (euchologii) przewyższa wszelkie inne błogosławieństwa podane w rytuale.

Błogosławieństwo dzwonów. Tu w zasadzie nie ma wspomnienia Matki Bożej. Jakaś delikatna nić maryjna wiąże się jedynie z sugestią, że obrzęd można zakończyć odpowiednim śpiewem, np. *Anielską pieśń dzwon grał*, albo *Po górach, dolinach* (zob. nr 1050). Propozycja opiera się raczej na zewnętrznych skojarzeniach.

Błogosławieństwo „Drogi Krzyżowej”. W modlitwie wspólnej zostaje przywołana scena Matki pod krzyżem w godzinie konania Jej Syna. I tym razem jest wydobyty gest Jezusa, powierzający nas swojej Matce, Maryi. Wspomnieniu tej tajemnicy towarzyszy prośba, *abyśmy razem z Nią stawali się uczestnikami Twojej [Panie] męki i chwały* (nr 1108). Formuła modlitewna mówi o tajemnicy paschalnej Chrystusa i Kościoła (por. 1113).

Błogosławieństwo cmentarza. Teksty tego obrzędu (zapożyczone częściowo z Nieszporów za zmarłych) kontynuują wątek paschalny w słowach prośby: *Chryste, [...] umierając na krzyżu, złączyłeś ze sobą*

Matkę w Twojej męce, a zmartwychwstając, napelnileś Ją radością, podnieś na duchu strapionych i umocnij ich nadzieję (nr 1133). Znamienne jest dostrzeżenie w Chrystusie źródła pociechy i radości. Inwokacja do Maryi, „Pocieszycielki naszej”, nie została uwzględniona.

Część czwarta: Błogosławieństwa przedmiotów wyrażających wiarę i pobożność ludu chrześcijańskiego (dewocjonaliów)

Błogosławieństwo pokarmów i napojów. Teksty obrzędu podkreślają ich używanie (przyjmowanie) na cześć Najświętszej Maryi Panny, zachęcają do naśladowania Tej, którą się czci i mówią o Jej opiece oraz wstawiennictwie w wymiarze łaski (nr 1153). Można uwzględnić lekturę o weselu w Kanie Galilejskiej (J 2, 1-11, zob. nr 1148); zapewne ze względu na aktywną tam rolę Maryi, Matki Jezusa. Jawi się Ona jako typ Niewiasty zatroskanej i współczującej, wnikliwej życiowo. Na wstawiennictwo Matki Bożej kierują naszą uwagę także teksty podane pod nn. 1158 i 1160; odnoszą się one również do pokarmów.

Błogosławieństwo dewocjonaliów. Sens praktyki błogosławienia krzyżyków, medalików, itp., został tak ujęty we wstępie do obrzędu: *Znaki pobożności [...] wyrażają waszą wiarę. Mają one budzić miłość do Jezusa Chrystusa albo pogłębiać zaufanie w pomoc Matki Najświętszej i Świętych* (nr 1168, por. 1181). Akcent spoczywa na wierze i miłości ujętej personalnie, na usposobieniu serca określonym mianem pietyzmu (od *pietas*).

Błogosławieństwo różańca. Tu znajdują się liczne odniesienia do Matki Bożej, Maryi, chociaż jest to obrzęd o charakterze benedykcji dewocjonaliów. Teksty rytu przywodzą na pamięć uczestników ceremonii tajemnicę Wcielenia (nr 1189) i Odkupienia (nr 1190). Przypominają o tym, że *Najsświętsza Maryja Panna, wybrana od wieków na Matkę Wcielonego Słowa Bożego, przez całe ziemskie życie w wyjątkowy sposób współdziałała ze swoim Synem, Odkupicielem ludzi* (nr 1190). Pouczają, że modlitwa różańcowa polega na *rozważaniu tajemnic naszego odkupienia i oddawaniu chwały Bogu razem z Maryją i przez Maryję* (tamże). Dla podkreślenia wewnętrznego, jako istotnego, wymiaru modlitwy różańcowej i dla wskazania, że właśnie tak medytatywnie i kontemplacyjnie, w sercu, rozważała Maryja „wspomnienia”, „zbawcze wydarzenia” – proponuje się czytanie z Łk 2, 46-52 (nr 1191); druga lektura z Dz 1, 12-14 zwraca uwagę na eklezjalny walor modlitwy różańcowej, pokazując Maryję w Wiczerniku razem z Apostołami (nr 1192). W miejsce psalmu responsoryjnego wstawio-

no pieśń maryjną *Magnificat* (1193). *Prośby* są skierowane do Boga w charakterystyczny sposób uwzględniający „pośrednictwo Maryi”: *Boże, przez Maryję zjednocz nas z Chrystusem* (nr 1195). Dalsze teksty stanowią wyznanie, że rzeczywiście Bóg obdarował Maryję pełnią swojej łaski ze względu na włączenie Jej w misję Syna (*najściślej zjednoczyłeś Maryję Dziewicę z Twoim Synem*), dlatego można zwracać się do Niej apelując nie tyle do „pełni łaski” (pojętej jakby zbiór materialny), co raczej do *zjednoczenia z Synem* przez życie i misję. Tym jest uzasadniona kolejna intencja o naśladowanie Maryi w postawie chrystocentrycznej (i teocentrycznej), o moc przemiany swego życia w duchu posłuszeństwa wiary, w postawie otwartości na natchnienia Ducha (nr 1195). Jedna z oracji jakby podsumowuje temat: *Boże, pobłogosław wszystkich, którzy ustami i sercem modlić się będą... Niech trwają w prawdziwej pobożności...* (nr 1199), niech w tej modlitwie znajdują siłę do dobrych czynów (por. 1198).

Jest w tych modlitwach odniesienie do tajemnic różańcowych zebranych w trzech częściach; dziś oczywiście należałoby uwzględnić jeszcze tajemnice światła, zgodnie z Listem apostołskim Jana Pawła II *Rosarium Virginis Mariae* (16 X 2002 r.).

Błogosławieństwo szkaplerza. Powraca tutaj temat wcielenia i orędownictwa. Dochodzi temat *przyoblekania się w Chrystusa* i w cnoty maryjne oraz *udziału w dobrach duchowych tego zakonu*, który propaguje szkaplerz jako namiastkę pełnego stroju (znaku) określonej wspólnoty i szkoły duchowości, ukazującej jakiś aspekt świętości Kościoła (zob. nn. 1213, 1217, 1219, 1221). Maryja występuje tu jakoby symbol wartości życia duchowego i pomoc w wypełnianiu *obowiązku przyoblekania się w Chrystusa* (aluzja do chrztu i szaty godowej, zob. nn. wyżej). Jest też ukazana w funkcji eklezjalnej, wspólnototwórczej; ci, którzy przyjmują szkaplerz zrzeszają się w bractwach kościelnych i mają szansę doświadczać Kościoła jako wspólnoty. Obrzęd błogosławieństwa szkaplerza sprzyja wydobyciu aspektu eklezjalności w życiu chrześcijańskim i duchowym.

Część piąta: Błogosławieństwa w różnych okolicznościach

Błogosławieństwo z okazji dziękczynienia. Daje ono sposobność do przypomnienia kultycznej postawy Maryi, wyrażonej w *Magnificat* (nr 1238). Ten aspekt pobożności maryjnej można było rozwinąć wyraźniej i szerzej, niestety, nie uczyniono tego. Całkowicie zaś został pominięty w kolejnym błogosławieństwie na różne okoliczności (nn. 1244-1271).

Część szósta: Obrzędy błogosławieństw używane w diecezjach polskich

Błogosławieństwo figur Dzieciątka (i szopek). Wspomnieniem jest objęty tylko fakt narodzin Dzieciątka Jezus z *Maryi Panny* (nr 1289); teksty mówią o „wydarzeniu”, pomijając osobę Rodzicielki. Taki sam charakter ma wzmianka o Maryi w obrzędzie poświęcenia owsa (nr 1291 mówi raczej o pasterzach niż o Maryi).

Błogosławieństwo dzieci w święto Świętych Młodzianków Męczenników. Okoliczności męczeństwa dzieci sprzyjają kommemoracji narodzin Jezusa z *Maryi Dziewicy* (nr 1298n).

Błogosławieństwo rodzin w Okresie Narodzenia Pańskiego. W prośbach jest odniesienie do wspólnoty nazaretańskiej Jezusa z *Maryją i Józefem* oraz do wspólnoty w niebieskiej chwale *Maryi i Józefa* (nr 1311).

Błogosławieństwo kierowców i pojazdów. W modlitwie wspólnej występuje prośba o zachowanie w bezpieczeństwie użytkowników dróg. Swoistym wsparciem dla ufnej prośby (a nie dla pewności bezpieczeństwa) jest odwołanie się do faktu, że Jezus nas jako dzieci oddał w opiekę swojej Matki (nr 1400).

Błogosławieństwo ziół i kwiatów (15 VIII). Zgodnie z charakterem dnia liturgicznego teksty obrzędu mówią o pełnym udziale Maryi w paschalnym misterium Jej Syna poprzez tajemnicę przejścia z tego świata do Ojca. Przez symbolikę kłosów zbóż, owoców i kwiatów Maryja jest pokazana *w duchowej dojrzałości* i wysławiana jako *wspaniały* (najdoskonalszy, nr 1413) *owoc Odkupienia*, a zarazem obraz przyszłości Kościoła (nr 1412). Nie została pominięta rola wstawiennicza Maryi w chwili, *gdy będziemy schodzić z tego świata* (nr 1413). A zatem teksty rozciągają i nasz udział w misterium paschalnym aż po kres eschatyczny. Można by powiedzieć, że ten obrzęd lepiej, niż następujące po nim **błogosławieństwo zbiorów** (od nr. 1416), głosi tajemnicę sądu ostatecznego i wejścia do nieba; mamy tu eschatologię nadziei na życie wieczne.

Błogosławieństwo ziarna i nasion. Jest tu prośba skierowana do Boga *za przyczyną Najświętszej Bogarodzicy*, aby On ziarnu dał moc obfitego plonu, a ludziom cierpliwą ufność w Jego ojcowską Opatrzność (nn. 1426, 1427). Formuła błogosławieństwa wskazuje ponadto na Maryję jako przykład owocnego (z plonem stokrotnym) słuchania i zastosowania w życiu słowa Bożego (nr 1427). Po raz pierwszy przedstawiono tutaj propozycję wykonania pieśni *Matko Pocieszenia* (nr 1428).

Fragment **błogosławieństwa prymicyjnego**, odnoszący się do rodziców neoprezbitera, przypomina macierzyńską funkcję Maryi wobec Syna Bożego; mówi o Maryi *wybranej na Matkę* (nr 1463); została *wybrana*, aby służyła.

Błogosławieństwo domu (nr 1511) lub mieszkania (nr 1524) odświeża pamięć o nazaretańskim domu Jezusa z *Maryją i Józefem*, o życiu i pracy *u boku swej Matki i Opiekuna* (nr 1512). Mieszkańcy nowego domu mogą być poleceni opiece Matki Bożej przez odmówienie modlitwy *Pod Twoją obronę* (nr 1515).

Jeżeli błogosławi się sztandar lub chorągiew z wizerunkiem NMP, to w modlitwie poświęcenia pojawia się prośba o pomoc dla czcicieli i o zachowanie ich od niebezpieczeństw *za przyczyną* Matki Bożej (nr 1583, 1592). Nr 1592 mówi o uciekaniu się pod Jej obronę i o doświadczeniu Jej pomocy z nieba.

Inne błogosławieństwo sztandaru lub feretronu z wizerunkiem NMP powtarza treści związane z błogosławieniem obrazu; tu mówi się, że jest Ona *obrazem, figurą i przykładem Kościoła w drodze*, w stanie pielgrzymowania (nr 1616).

4. Wykaz błogosławieństw, które nie posiadają motywu maryjnego

Skoro wzbogaciliśmy już naszą świadomość o obecności wątków i elementów maryjnych w tekstach błogosławieństw nowej księgi liturgicznej, to uczynimy jeszcze rejestr miejsc (bardziej przykładowy, niż kompletny), w których Matka Boża jest nieobecna. Oto one: błogosławieństwo narzeczonych, starców, misjonarzy, katechetów, nowego domu lub mieszkania, seminarium duchownego, szkoły lub uniwersytetu, biblioteki, szpitala, środków społecznego przekazu, urzędzeń technicznych, narzędzi pracy, zwierząt, pól i pastwisk, nowych owoców, ambony, tabernakulum, konfesjonału, drzwi kościoła, dzwonów, organów, przedmiotów liturgicznych, wieńca adwentowego, opłatków, szopek, owsa, wina, kredy i wody, kredy i kadzidła, pokarmów wielkanocnych, jubiłatów, domu katechetycznego, sztandaru pogrzebowego i in.

W tych błogosławieństwach nie wspomina się Matki Bożej, Maryi. A przecież z tabernakulum kojarzy się tytuł Arki Przymierza, z konfesjonałem – Ucieczka Grzeszników, z drzwiami świątyni – Brama Niebios, ze szkołą i uczelnią – Stolica Mądrości, z katechizacją – Gwiazda Ewangelizacji, z chorymi i szpitalem – Uzdrawienie Chorych, ze sztandarem pogrzebowym – Patronka Dobrej Śmierci, z wieńcem adwentowym i opłatkami – Bogarodzica, Matka Zbawiciela...

Do błogosławieństw bez motywu maryjnego wypadnie powrócić jeszcze w uwagach końcowych.

5. Wnioski ogólne

Jakie wnioski i spostrzeżenia nasuwają się na podstawie dokonanego przeglądu i poczynionej analizy błogosławieństw?

Po pierwsze, charakteryzuje je wymiar teocentryczny i chrystocentryczny, jak zresztą całą liturgię i poszczególne czynności liturgiczne. Maryja jest postacią drugoplanową, służebną, wzorcą w płaszczyźnie relacji człowieka z Bogiem. Maryja nie konkuruje z misją Jej Syna i z rolą Ducha Świętego. W błogosławieństwach wyliczonych wyżej, w których nie ma Matki Bożej, wyraźnie jest wspomniany Chrystus, na przykład jako prawdziwa świątynia i miejsce święte (w kontekście tabernakulum), znak pojednania (w kontekście konfesjonalu), brama niebios i brama dla owiec (w kontekście drzwi kościoła), słowo mądrości i światłość prawdziwa, nauczyciel (w kontekście szkoły, katechizacji, ewangelizacji), itd.

Po drugie, do natury błogosławieństw należy wyznanie i proklamacja dzieł Boga, tego co On nam uczynił oraz laudacja, wysławianie łaskowości, dobroci i Opatrzności Bożej. Element prośby znajduje się na wtórnej pozycji. Klasycznym przykładem benedykcji są błogosławieństwa wypowiedziane przez Maryję, Elżbietę, Zachariasza, Symeona, Annę. Ich kantyki i zachowania stanowią inspirację w zakresie kształtowania treści i klimatu obrzędów błogosławieństw. Same zaś teksty (formuły) znalazły zastosowanie w niektórych obrzędach, jednak nie muszą występować w strukturze obrzędu.

Po trzecie, nowe błogosławieństwa mają rys biblijny, nawiązują do historii zbawienia i pouczeń moralnych, zawartych w Piśmie świętym. Wiemy natomiast, że księgi Objawienia nie obfitują w relacje o życiu Matki Bożej. Istniejące relacje zostały maksymalnie włączone w liturgię błogosławieństw. Inne zaś czytania biblijne zastosowane w liturgii błogosławieństw, bez wyraźnych odniesień do Matki Bożej, mają tę zaletę, że ukazują i osobę Maryi, i życie każdego ucznia Pańskiego, właśnie w ujęciu panoramicznym, historiozbowczym, w szkole naśladowania Mistrza z Nazaretu i otwartości na Ducha Świętego, pomagają pojąć i zastosować to, co się określa zwrotem „jak Maryja”.

Po czwarte, w związku z potrzebą kształtowania zdrowego i pełnego kultu maryjnego, nie ograniczonego do dewocji, błogosławieństwa postulują naśladowanie Maryi, ale jako tej, która wspaniale prezentuje sobą to, jaka powinna być relacja wiary między człowiekiem i Bogiem, mianowicie szukanie woli Bożej, relacja posłuszeństwa, życie moralne i ewangeliczne. Zdrowa religijność i pobożność wyklucza robienie „interesów” z Bogiem.

Po piąte, obrzędy obfitują w prośby, bo są w nich dostrzeżone potrzeby ludzkie, nawet biedy człowiecze. Człowiek potrzebuje miłosierdzia i pomocy z góry. W tych sprawach Maryja jest orędowniczką i pośredniczką łask. Jej dobroć, życzliwość, łaskawość i hojność są w benedykcjach włączone w dobroć, miłosierdzie i Opatrzność samego Boga lub jedynego pośrednika, Jezusa Chrystusa. Maryjne orędownictwo, tak wyraźnie wpisane do starożytnej antyfony *Pod Twoją obronę*, jest zakotwiczone w zbawczym pośrednictwie Jej Syna.

Po szóste, obrzędy błogosławieństw nie pełnią roli podręcznika mariologii i wydaje się, że nie zawierają wszystkich możliwych wątków, akcentów, punktów i elementów maryjnych, maryjnego „credo”. Jeśli jednak ktoś szukałby takiego obrzędu, który maksymalnie, trafnie, pięknie i poprawnie ukazuje Maryję w relacji do Boga, do Jej Syna i do Jego Kościoła – to należy go odesłać do błogosławieństwa obrazu maryjnego i do błogosławieństwa różańca. W tych obrzędach jest żywa postać Maryi i jest także dużo mariologii teologicznej i praktycznej.

Po siódme, jeśli będzie przygotowywane nowe wydanie księgi błogosławieństw dla diecezji polskich, to warto zamieścić w niej obrzęd procesji maryjnej. Zaleca się także twórcze przejrzenie benedykcji stosowanych na przykład w okresie Adwentu i Narodzenia Pańskiego; można złączyć z nimi modlitwę *Anioł Pański*, która wyraża wiarę w tajemnicę Wcielenia, a została całkowicie pominięta w księdze błogosławieństw.

Ks. dr Marian Pisarzak MIC
Wyższe Seminarium Duchowne Księży Marianów (Lublin)

ul. Klasztorna 4
PL - 63-563 Licheń

Maria nelle benedizioni della Chiesa

(Riassunto)

„De Benedictionibus” è un nuovo libro liturgico (1984) che suscita l’interesse dell’auore dal punto di vista mariologico. In quale modo la Vergine Maria è presente nell’eucologia delle benedizioni della Chiesa? Quale è la sua immagine e il suo ruolo?

L’autore nella prima parte dell’articolo ci da la rassegna delle benedizioni con i motivi mariani: riguardo le persone, gli edifici, diversi oggetti liturgici, e

altri. Poi l'autore mette in evidenza la presenza di Maria nelle benedizioni in diverse circostanze della vita.

Nelle conclusioni si dice che la presenza di Maria nelle benedizioni ha il carattere di esemplarità riguardo la relazione tra uomo e Dio. La Vergine Maria appare come il modello da imitare. E questo aspetto è importante perchè sottolinea il nucleo del culto mariano, e cioè l'imitazione di Maria. Il ruolo di Maria riguarda anche la sua intercessione nelle necessità degli uomini.

Manca il rito della processione mariana, così cara alla pietà popolare. Non c'è anche la preghiera dell'Angelus. Sarebbe molto utile includerla, specialmente nel tempo dell'Avvento e del Natale.